

**ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԱՐԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ,
ԴՈԿՏՐԻՆԱԼ ՓԱՏՏԱԹՅՈՒՆԵՐԸ ԵՎ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ
ԿՈՎԿԱՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ (1991-2023 ԹԹ.) ***

ՀՏԴ 327

DOI: 10.52063/25792652-2025.3.26-53

ԱՐՏՅՈՍ ԴՈՂՈՍՅԱԼ

Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի
արևելագիտության ինստիտուտի հայցորդ,

ՀՀ ՊՆ Վազգեն Սարգսյանի անվան ռազմական ակադեմիայի
պետի տեղակալ, գնդապետ,

ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն

artyomhovhannes@gmail.com

[ORCID: 0009-0004-4299-1460](https://orcid.org/0009-0004-4299-1460)

Սույն հոդվածի նպատակն է ցույց տալ, որ ժամանակակից պայմաններում Հարավային Կովկասում Ռուսաստանի Դաշնության համար առաջացել է արտաքին քաղաքական հարաբերությունների վերագնահատման և որոշակի վերափոխման անհրաժեշտություն: Հոդվածում նորոպի են դիտարկվում Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին քաղաքականության հիմնական հայեցակարգային ուղղությունները, ինչպես նաև այն քաղաքական, տնտեսական և ռազմավարական լծակները, որոնք Մոսկվան օգտագործում է Հարավային Կովկասի երկրների հետ հարաբերություններում:

Ուսումնասիրության հիմնական խնդիրներից են՝

1. Նոր հիմնավորումներով բացահայտել Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականության հիմնական դրույթները, ներկայացնել, թե այն որ ուղղություններով է շարժվելու, և ինչ զարգացումներ կարող են տեղի ունենալ:

2. Հետևել Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին քաղաքականության զարգացման դինամիկային՝ վերլուծելով հիմնական փաստաթղթերի՝ արտաքին քաղաքականության հայեցակարգի և ռազմական դոկտրինի հիմնադրույթները, ինչպես նաև արտաքին քաղաքականության առաջնահերթությունները Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում:

Աշխատանքի հետազոտման համար կիրառվել են քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների ոլորտում ընդունված մի շարք գիտական մեթոդներ, մասնավորապես՝ վերլուծական, համադրական, պատմա-քաղաքական համակարգային մոտեցման, բովանդակային վերլուծության և այլն:

Աշխատանքում հիմնավորվել են քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների ոլորտում ընդունված տեսական մոտեցումները, վերլուծվել են Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին քաղաքականությանը վերաբերող պաշտոնական փաստաթղթերը, ռազմավարական հայեցակարգերը, գիտական հրապարակումները և փորձագիտական գնահատականները: Հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են ինչպես հայրենական, այնպես էլ արտասահմանյան աղբյուրներ, ինչը հնարավորություն է տվել համակողմանիորեն վերլուծելու Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականությունը Հարավային Կովկասում:

* Հոդվածը ներկայացվել է 12.09.2025թ., գրախոսվել՝ 20.10.2025թ., տպագրության ընդունվել՝ 30.12.2025թ.:

Հիմնաբառեր՝ Ռուսաստան, հայեցակարգ, Հարավային Կովկաս, ռազմավարություն, համագործակցություն, արտաքին քաղաքականություն, դոկտրին:

Ներածություն

Խորհրդային Միության փլուզմամբ ստեղծված նոր աշխարհաքաղաքական իրավիճակն առաջացրեց աննախադեպ միջազգային իրադրություն, որն իր հերթին ծնունդ տվեց տվյալ ժամանակին և իրականությանը հատուկ մարտահրավերների ու խնդիրների: Ստեղծված իրականությունը նոր մոտեցում էր պահանջում նաև պետության արտաքին քաղաքականության մշակման ու ձևավորման հարցում, ինչը ոչ թե տեսական բանավեճերի, այլ բավականին բարդ միջազգային խնդիրների վերաբերյալ հստակ լուծումների փնտրության գործընթաց էր: Ունենալով կենսական շահեր մրցակցության թատերաբեմ Հարավային Կովկասում՝ ԽՍՀՄ փլուզումից հետո Ռուսաստանի Դաշնությունը (ՌԴ) մի քանի անգամ վերանայել է տարածաշրջանային իր ռազմավարությունը՝ կանխելու Հարավային Կովկասում այլ ուժային կենտրոնների ի հայտ գալը: ՌԴ-ն ունեցել է արտաքին քաղաքականության վեց հայեցակարգ՝ 1993, 2000, 2008, 2013, 2016, 2023 թվականներին: Անհրաժեշտություն էր առաջացել վերազնահատելու և որոշակիորեն վերափոխելու հարաբերություններն արդեն նոր ձևավորված մերձավոր արտասահմանի հետ: Հենց այս ամենն էլ թելադրում էր արտաքին քաղաքական գծի ձևավորման տրամաբանությունն ու բովանդակությունը: Անցումային իրադրությունը Ռուսաստանին հնարավորություն չէր տալիս հստակ տեսնելու իր նոր կերպարը, ստանալու մասնավորապես հետևյալ հարցերի պատասխանները՝ ինչի՞ց է հրաժարվում և ի՞նչ է ցանկանում վերականգնել ու նորից ստեղծել:

Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին քաղաքական առաջին հայեցակարգը («Կոզիրևի դոկտրին»)

ՌԴ արտաքին քաղաքական առաջին հայեցակարգն ընդունվել է 1993թ. ապրիլին, այն մասնագիտական գրականության մեջ կոչվում է «Կոզիրևի դոկտրին», որն առաջին համապարփակ արտաքին քաղաքական փաստաթուղթն էր հետխորհրդային շրջանում: Այս հայեցակարգի ուսումնասիրությունից կարելի է եզրակացնել, որ այն, լինելով հռչակագրային բնույթի փաստաթուղթ, կրում էր ժամանակի ազդեցությունը և արևմտականացման ձևավորված մթնոլորտի հետքը: Դոկտրինն արձանագրում էր, որ ժողովրդավարական Ռուսաստանի համար ԱՄՆ-ը և արևմտյան մյուս ժողովրդավարական երկրները նույնքան բնական գործընկերներ և ապագա դաշնակիցներ են, որքան որ նրանք թշնամիներ էին ամբողջատիրական ԽՍՀՄ-ի համար: Այդ ամենը հիմնավորվում էր համոզմամբ, որ գործընկերությանն այլընտրանք չկա: Հայեցակարգն ամրագրում էր, որ գաղափարախոսությունների պայքարն ավարտվել է, ժամանակն է տնտեսական, դիվանագիտական, ռազմական և այլ միջոցներով առաջ տանելու Ռուսաստանի շահը: Անկախ Պետությունների Համագործակցության (ԱՊՀ) երկրների (մերձավոր արտասահմանի) հետ հարաբերությունները դիտարկվում էին Ռուսաստանի անվտանգության, բարեփոխումների ապագայի, տվյալ երկրներում Ռուսաստանի քաղաքացիների իրավունքների համատեքստում: Ռուսաստանը նոր «կենտրոնի դեր ստանձնելու հավակնություններ չունի, քանի որ հետաքրքրություններն այնքան շատ չեն, որ դրանց իրագործման համար վճարվի ցանկացած գին»: ԱՊՀ երկրների հետ հարաբերություններում որդեգրված «սառնությունը» հանգեցրեց տարածաշրջանում ՌԴ ազդեցության կտրուկ անկման: Պատահական չէր, որ այդ բացը լրացնելու համար արդեն 1995թ. սեպտեմբերին ՌԴ նախագահի թիվ 940 հրամանագրով հաստատվեց

«ԱՊՅ անդամ երկրների հետ Ռուսաստանի ռազմավարական ուղեգիծը», որի հիմնավոր ուսումնասիրությունից կարելի է եզրակացնել, որ ԱՊՅ զարգացումը դիտվում էր ՌԴ կենսական շահերին համապատասխանող, իսկ հարաբերությունները՝ որպես համաշխարհային քաղաքական և տնտեսական կառույցներում Ռուսաստանին ներգրավելու կարևոր գործոն: Ազգային անվտանգության առումով միանշանակ ընդգծվում էր՝ երրորդ երկրների և միջազգային կազմակերպությունների հետ փոխհարաբերություններում հասնել նրանց կողմից այն ըմբռնման, որ ԱՊՅ-ն Նախ և առաջ Ռուսաստանի շահերի գոտի է: ԱՊՅ երկրներին հաստատակամորեն և հետևողականորեն պետք է հանգեցնել միջազգային ասպարեզում խնդիրների վերաբերյալ ընդհանուր դիրքերից ներկայանալուն: Նշվում էր, որ ԱՊՅ երկրների հետ երկկողմ հարաբերություններում գլխավոր խնդիրներից է ԱՊՅ երկրների հետ Ռուսաստանի հարաբերություններն առճակատման ոգով կառուցելու անխոչընդոտությունը, ինչպես նաև Ռուսաստանի՝ որպես առաջատար ուժի դերի ամրագրումը հետխորհրդային տարածքում միջպետական, քաղաքական և տնտեսական հարաբերությունների նոր համակարգի ձևավորման մեջ: Սա կարելի է համարել որոշակի շեղում ՌԴ արտաքին քաղաքականության 1993թ. հայեցակարգից, քանի որ, ինչպես նշեցինք, ամրագրված էր, որ ԱՊՅ շրջանակներում «Ռուսաստանը նոր կենտրոնի» դեր ստանձնելու հավակնություններ չունի:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 1993թ. ռազմական դոկտրինի հիմնարար դրույթները

1993թ. նոյեմբերի Ռուսաստանի Նախագահի հրամանագրով հաստատվեցին ՌԴ ռազմական դոկտրինի հիմնարար դրույթները: Փորձագիտական գնահատականներով այն անցումային շրջանի առաջին ռազմաքաղաքական փաստաթուղթն էր, որում ուրվագծում էին երկիրը պաշտպանության Նախապատրաստելու, ինքնիշխանության, տարածքային ամբողջականության, ռազմական քաղաքականության պաշտպանական բնույթը և կենսական շահերը: Արձանագրվեցին ազգային և կոլեկտիվ պաշտպանության կազմակերպումը ԱՊՅ շրջանակներում, ՄԱԿ-ի որոշումներին համապատասխան՝ խաղաղապահ գործողություններ իրականացնելու համար զինված ուժերի կիրառման հնարավորությունը: Ռազմաքաղաքական իրավիճակը ներկայացվում էր խաղաղասիրական դիրքերից՝ փորձելով հարթել արևմտյան պետությունների հետ անկա հակասությունները: Դոկտրինում շոշափվող «*մենք հակառակորդներ չունենք, և մեզ ոչ ոք չի սպառնում*» գաղափարը չէր արտացոլում օբեկտիվ պայմանները, ինչն էլ հանգեցրեց զինված ուժերի կտրուկ կրճատմանը, ռազմարդյունաբերական համալիրի փլուզմանը, որը բացասական հետևանքներ ունեցավ երկրի պաշտպանունակության վրա:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 2000թ. արտաքին քաղաքականության նոր հայեցակարգը

2000թ. հունիսի հաստատվեց ՌԴ արտաքին քաղաքականության նոր հայեցակարգը: Նախորդի համեմատ այն ավելի գործնական, հստակ ու իրատեսական մոտեցում էր որդեգրել քաղաքականության մեջ: ԱՊՅ անդամ երկրների հետ հարաբերությունները համարվում էին երկրի արտաքին քաղաքականության գերակա ուղղություն՝ ներառելով երկկողմ և բազմակողմ համագործակցությունը: Հայեցակարգում Հարավային Կովկասի տարածաշրջանը առանձնահատուկ դեր էր ստանում, ձեռնարկվում էին փորձեր՝ նոր կարգավիճակ ձեռք բերած հարևան երկրների հետ, իրողություններին համահունչ, հաստատել հարաբերություններ, որոնք կհամապատասխանեն քաղաքական, տնտեսական և անվտանգային պայմաններին:

Առկա հակամարտությունների համատեղ կարգավորման, բարիդրացիական հարաբերությունների հաստատման և ռազմավարական գործընկերության զարգացման ուղղությամբ ձեռնարկվող քայլերը այդ հայեցակարգի հիմնարար դրույթներից էին: Մոսկվան որոշել էր տարածաշրջանի երկրների հետ իր հարաբերություններում օգտագործել ինտեգրացիոն միավորներ ստեղծելու գործելաոճը: Փաստաթուղթը բովանդակային հիմք ծառայեց հետագա՝ 2008թ. 2013թ. և 2016թ. հայեցակարգերի ձևավորման համար: ՌԴ ռազմավարությունը աստիճանաբար դառնում էր ավելի ագրեսիվ՝ հիշեցնելով, որ Ռուսաստանի հետ պետք է հաշվի նստել որպես հավասարը հավասարի: «Մենք չենք կարող և չպետք է պարտվենք ռազմավարական առումով: Մեր ներքին և արտաքին անկախ քաղաքականության հիմքը պրագմատիզմն է, տնտեսական արդյունավետությունը և ազգային նպատակների առաջնահերթությունը», - կշել էր ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը: Վրաստանը և Ադրբեջանն աստիճանաբար հեռանում էին ՌԴ-ից, և, կապերը պահպանելու համար, ՌԴ-ն նախաձեռնեց երկկողմ և բազմակողմ մի շարք հարթակներ՝ նրանց հետ համագործակցային հարաբերությունները պահպանելու և խորացնելու նպատակով:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 2000թ. ռազմական դոկտրինը

2000թ. ապրիլին ՌԴ նախագահի հրամանագրով հաստատվեց Ռուսաստանի Դաշնության ռազմական դոկտրինը: Փաստաթղթի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ միջազգային իրավիճակի որոշ դրական փոփոխություններն նվազեցրել էին Ռուսաստանի և Նրա դաշնակիցների դեմ ավանդական ձևերով իրականացվող ռազմական ագրեսիայի սպառնալիքը: Այնուամենայնիվ, Ռուսաստանը շարունակում էր պահպանել միջուկային տերության իր կարգավիճակը՝ իր և կամ իր դաշնակիցների դեմ ագրեսիան զսպելու (կանխելու) նպատակով: Առաջնահերթություն էր տրվում ԱՊՅ և Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության (ՀԱՊԿ) անդամ պետությունների հետ դաշնակցային հարաբերությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը, ջանքերի համախմբմանը՝ կոլեկտիվ անվտանգության և համատեղ պաշտպանության ապահովման շահերից ելնելով:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 2008թ. արտաքին քաղաքականության նոր հայեցակարգը

2008թ. հուլիսին հրամանագիր ստորագրվեց արտաքին քաղաքականության նախորդ հայեցակարգը խմբագրելու մասին: Նոր հայեցակարգը եկավ շարունակելու իր նախորդների որոշագրած գիծն ու առավել խորացնելու դրանում ամրագրված սկզբունքները, բարձրաձայնելու մինչ այդ ոչ պատշաճ մակարդակով քննարկված դրույթները: ՌԴ-ն այս ժամանակահատվածում առաջ քաշեց ցանցային դիվանագիտության հայեցակարգը, որը հակադրվում էր դասական ռազմաքաղաքական դաշինքներին, քանի որ ենթադրում էր ճկուն, ոչ ֆորմալ կառույցների ստեղծում կոնկրետ խնդիրներ լուծելու համար: Ի տարբերություն կոշտ դաշինքների՝ ցանցային դիվանագիտությունը գործում է բազմազան, այդ թվում՝ ոչ համակարգային դերակատարների (պետություններ, միջազգային կազմակերպություններ, ՀԿ-ներ, անհատներ) ցանցի միջոցով՝ մարտահրավերներին և սպառնալիքներին ավելի ճկուն արձագանքելու համար: Տարածաշրջանային գերակայությունների սանդղակում առաջին հորիզոնականը կրկին հատկացնելով ԱՊՅ-ին և ՀԱՊԿ-ին՝ հաստատվում էր դրանց ներուժի լիարժեք իրացումը, երկկողմ և բազմակողմ համագործակցության զարգացումը: ՌԴ-ն ԱՊՅ շրջանակներում որոշակի հաջողություններ գրանցեց՝ կառույցի գործընկերների հետ ստորագրեց Ազատ

առևտրի գոտի ստեղծելու մասին համաձայնագիրը: 2010թ. հունվարի 1-ին ստեղծվեց Մաքսային միությունը, իսկ երկու տարի անց՝ Միասնական տնտեսական տարածքը:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 2010թ. ռազմական դոկտրինը

2010թ. փետրվարին ՌԴ Նախագահի հրամանագրով հաստատվեց ՌԴ ռազմական դոկտրինը, որում Ռուսաստանը հանդես էր գալիս ՅԱԴԿ և ԱՊՅ անդամ պետությունների հետ կոլեկտիվ անվտանգության համակարգի ամրապնդման, արդյունավետության, դրա ներուժի ընդլայնման օգտին՝ աջակցելով դաշնակցային հարաբերությունների զարգացմանը, կոլեկտիվ ուժերի ձևավորմանը, փոխադարձ պաշտպանությունը բարձրացնելուն: Այն իրականացվում էր ՅԱԴԿ-ի շրջանակներում և երկրորդ համաձայնագրերի հիման վրա, համատեղ պաշտպանության և կոլեկտիվ անվտանգության ապահովմամբ: Կոալիցիոն քաղաքականությունը սահմանվում էր որպես Ռուսաստանի հանձնառություն՝ համարժեք ռազմական ուժ կիրառելու՝ ԱՊՅ և ՅԱԿ գործընկերներին պաշտպանելու համար: ԱՊՅ-ում կարևոր էր միջազգային անվտանգության ոլորտում համագործակցության ամրապնդումը, խաղաղապահ ուժերի՝ միջազգային խաղաղապահ առաքելության մեջ ներգրավումը ՄԱԿ-ի կամ ԱՊՅ մանդատի հովանու ներքո: ՅԱԿ անդամ պետություններին ուղղված ռազմական սպառնալիքներին արագ արձագանքելու համար Նախատեսվում էր կիրառել արագ արձագանքման հավաքական ուժերը:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 2013թ. արտաքին քաղաքականության նոր հայեցակարգը

2013թ. փետրվարի 12-ին հաստատվեց ՌԴ արտաքին քաղաքականության հայեցակարգի հերթական տարբերակը: Փաստաթղթի վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ ռազմաքաղաքական առումով ՅԱԿ-ն համարվում էր տարածաշրջանում անվտանգության ապահովման կարևորագույն օղակներից մեկը: ՅԱԿ-ի զարգացումը դիտվում էր որպես ԱՊՅ տարածաշրջանում կայունության և անվտանգության պահպանման հիմնական գործիք՝ այն վերածելով իր պատասխանատվության ոլորտում անվտանգության ապահովման կարևորագույն ինստիտուտի, ինչպես նաև ազդեցիկ միջազգային կազմակերպության, որն ունակ է լինելու հակազդել ժամանակակից մարտահրավերներին և սպառնալիքներին՝ տարբեր գլոբալ և տարածաշրջանային գործոնների ազդեցության աճի պայմաններում: 2013 թվականից հետխորհրդային տարածքում ՌԴ շահերը և նպատակները տեղավորվում էին ինտեգրացիոն Նախագծերի խորացման ու նոր որակի համախմբման գործողություններում: Դրա առարկայական դրսևորումը 2014թ. Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) ձևավորումն էր, որին միացավ նաև Հայաստանի Հանրապետությունը: Հայեցակարգը վերլուծելիս ՌԴ ԱԳ Նախարար Լավրովը նշել էր. «Ռուսաստանը գլոբալ քաղաքականության մեջ վարում է անկախ արտաքին քաղաքականություն, որը, պայմանավորված լինելով երկրի աշխարհագրական չափերով, աշխարհաքաղաքական յուրահատուկ դիրքով, պատմամշակութային բազմադարյա ավանդույթներով և ռուս ազգի ինքնագիտակցությամբ, հնարավոր չէ «զսպել» անգամ տեսականորեն»:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 2014թ. ռազմական նոր դոկտրինը

2014թ. դեկտեմբերի ՌԴ Նախագահի հրամանագրով հաստատվեց Ռուսաստանի Դաշնության ռազմական նոր դոկտրինը: Դրանում կարևոր դեր էր վերապահվում ՅԱԿ-ին և ԱՊՅ-ին՝ որպես տարածաշրջանային անվտանգության համակարգի ճարտարապետության տարրերի: Այդ կառույցները դիտարկվում են

որպես դաշնակիցների կոլեկտիվ անվտանգության ուժերի ու միջոցների զարգացման, ընդհանուր մարտահրավերներին ու սպառնալիքներին արդյունավետ հակազդելու, ինչպես նաև համատեղ պաշտպանության ապահովման առանցքային հարթակներ: ՌԴ նախագահ Վ. Պուտինը մասնավորապես նշել էր, որ ռազմական դոկտրինը պաշտպանական բնույթ ունի: Հիմնական նպատակն է ապահովել երկրի ինքնիշխանությունը և քաղաքացիների խաղաղությունն ու անդորրը: ՆԱՏՕ-ի ընդլայնումը համարվում էր հիմնական վտանգներից մեկը: Փաստաթղթում ներառված էին նաև ՀԱՊԿ կոլեկտիվ անվտանգության համակարգի ամրապնդումը և դրա ներուժի զարգացումը ԱՊՀ շրջանակում, Աբխազիայի և Հարավային Օսիայի հետ փոխգործակցության զարգացումը:

ՌԴ 2016թ. արտաքին քաղաքականության նոր՝ խմբագրված հայեցակարգը

2016թ. նոյեմբերին հրապարակվեց ՌԴ արտաքին քաղաքականության խմբագրված հայեցակարգը: Այս ուղենշային և հիմնարար փաստաթուղթն իր նոր շեշտադրումներով և ուղղվածությամբ տարբերվում էր նախորդներից: Հայեցակարգում բացահայտվում էր առանցքային այն դրույթը, որ պետության կողմից կիրառվող «փափուկ ուժի» գործիքները և մեթոդները դառնում են միջազգային քաղաքականության անբաժանելի բաղադրիչներ, որոնց միջոցով ձևավորում է պետության գրավչությունը և բարձրացվում նրա ազդեցությունը այլ երկրների վրա: ՌԴ արտաքին քաղաքականության առաջնահերթ ուղղություններն էին ԱՊՀ անդամ պետությունների հետ երկկողմ և բազմակողմ համագործակցության զարգացումը դրա ներուժի հետագա իրացման ուղղությամբ՝ ամրապնդելով այն որպես ազդեցիկ տարածաշրջանային կազմակերպություն: Ռուսաստանը ՀԱՊԿ-ն դիտարկում էր որպես հետխորհրդային տարածքում ժամանակակից անվտանգության համակարգի կարևորագույն տարրերից մեկը: Ըստ փաստաթղթի՝ Մոսկվան հետաքրքրված էր նաև Վրաստանի հետ հարաբերությունների կարգավորմամբ այն ոլորտներում, որտեղ վրացական կողմը պատրաստ էր: Ռուսաստանի համար շարունակում էր առաջնահերթություն մնալ Աբխազիայի և Հարավային Օսիայի զարգացմանն աջակցելը՝ ապահովելով հուսալի անվտանգություն և սոցիալ-տնտեսական վերականգնում:

Ռուսաստանի Դաշնության՝ 2023թ. արտաքին քաղաքականության նոր հայեցակարգը

2023թ. մարտի 31-ին հրապարակվեց ՌԴ արտաքին քաղաքականության նոր հայեցակարգը: Փաստաթուղթը, անդրադառնալով նոր աշխարհակարգի ձևավորմանը, հնարավորություն էր տալիս ձևակերպելու այն հիմնավորված եզրակացությունը, որ մարդկությունն անցնում է հեղափոխական փոփոխությունների դարաշրջան, բազմաբևեռ աշխարհի ձևավորումը շարունակվում է: Հզորացող Ռուսաստանը, համարվելով ժամանակակից աշխարհի զարգացման առաջատար կենտրոններից մեկը, իսկ նրա անկախ արտաքին քաղաքականությունը՝ վտանգ արևմտյան գերիշխանությանը, նշում էր, որ միջազգային հարաբերությունների համակարգը պետք է լինի բազմաբևեռ: Տարածաշրջանային անվտանգությունն ամրապնդելու, տեղական և տարածաշրջանային պատերազմները կանխելու, ներքին զինված հակամարտությունները կարգավորելու համար ՌԴ-ն մտադիր էր առաջնահերթ ուշադրություն դարձնել քաղաքական և դիվանագիտական միջոցների ձեռնարկմանը, դաշնակիցների և գործընկերների հետ ռազմական, ռազմաքաղաքական և ռազմատեխնիկական համագործակցության զարգացմանը, խաղաղապահ գործունեության մեջ ՌԴ դերի բարձրացմանը, ՄԱԿ-ի ու ՀԱՊԿ-ի խաղաղապահ և հակաճգնաժամային ներուժի ամրապնդմանը և այլն: Կարևորվում

Էին երկարաժամկետ բարիդրացիական հարաբերությունների ապահովումը և տարածաշրջանի երկրների ու Ռուսաստանի միջև տարբեր ոլորտներում առկա ներուժի զարգացումը: Փաստաթղթի համաձայն՝ ՌԴ-ն նախատեսում էր առաջնահերթ ուշադրություն դարձնել տարածաշրջանային երկրների միջև զինված հակամարտությունների կանխմանը և կարգավորմանը, միջպետական հարաբերությունների բարելավմանը, ինչպես նաև տարածաշրջանի կայունության և անվտանգության ապահովմանը՝ ամրապնդելով տարածաշրջանային անվտանգության համակարգը ՅՄՊԿ և այլ ձևաչափերի միջոցով: Նշվում էր, որ Ռուսաստանը ձգտում է Եվրասիան վերափոխել խաղաղության, կայունության, փոխադարձ վստահության, զարգացման և բարգավաճման միասնական համամայրցամաքային տարածքի: Այդ նպատակը ներառում էր լայն ինտեգրացիա՝ Եվրասիական մեծ գործընկերության ձևավորում, ԵԱՏՄ-ի, Եվրասիայի բոլոր պետությունների, տարածաշրջանային կազմակերպությունների և ասոցիացիաների ներուժի համատեղում: Ըստ Միջազգային ռազմավարական ուսումնասիրությունների ինստիտուտի՝ այս հայեցակարգում Արևմուտքը ներկայացվում էր թշնամական, որը նպատակ ունի ամեն կերպ թուլացնելու Ռուսաստանը: Նախատեսվում էր ԵԱՏՄ-ի և Չինաստանի «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության պլանների իրագործում, Եվրասիայի տնտեսական և տրանսպորտային փոխկապակցվածության ամրապնդում, Բայկալ-Ամուրյան և Անդրսիբիրյան երկաթուղիների արդիականացում, «Հյուսիս-հարավ» միջազգային տրանսպորտային միջանցքի վաղաժամկետ գործարկում և այլն:

Եզրակացություն

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ կարելի է եզրակացնել.

1. Ռուսաստանի Դաշնության՝ 1991–2023 թվականների արտաքին քաղաքականության կոնցեպտուալ և դոկտրինալ փաստաթղթերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ Հարավային Կովկասը մշտապես առանցքային տեղ է զբաղեցրել Ռուսաստանի ռազմավարական օրակարգում: Տարածաշրջանի նկատմամբ մոտեցումների ձևավորումը պայմանավորված է եղել ինչպես հետխորհրդային տարածքում ազդեցության պահպանման անհրաժեշտությամբ, այնպես էլ գլոբալ աշխարհաքաղաքական մրցակցության խորացմամբ:

2. 1990-ական թվականներին Հարավային Կովկասը դիտարկվում էր հիմնականում որպես «մերձավոր արտասահման», որտեղ Ռուսաստանի առաջնային ինդիքն էր հակամարտությունների վերահսկումն ու անվտանգության պահպանման միջոցով ազդեցության ամրապնդումը: Այդ փուլում գերակշռում էր միջուրդական և խաղաղապահ գործառույթների շեշտադրումը:

3. 2000-ական թվականներից սկսած՝ փաստաթղթերում նկատվում է մոտեցումների համակարգային փոփոխություն. տարածաշրջանը ձևակերպվում է որպես Ռուսաստանի կենսական շահերի գոտի, որտեղ անընդունելի է արտաքին՝ հատկապես արևմտյան ռազմաքաղաքական ներկայության ընդլայնումը: Ուժային բաղադրիչը դառնում է արտաքին քաղաքականության կարևոր գործիչ:

4. 2010–2020-ական թվականներին Հարավային Կովկասը դիտարկվում է արդեն գլոբալ մրցակցության, տրանսպորտային և էներգետիկ հաղորդակցությունների վերահսկման համատեքստում: 2020թ. հետո ձևավորվում է Ռուսաստանի ռազմական ներկայության նոր իրավաքաղաքական հիմք, իսկ 2023թ. կոնցեպտը ցույց է տալիս անցում միջնորդական մոտեցումներից դեպի բացահայտ ռազմավարական շահերի պաշտպանություն:

5. Ընդհանուր առմամբ, Հարավային Կովկասը Ռուսաստանի արտաքին քաղաքական կոնցեպտուալ և դոկտրինալ փաստաթղթերում Եվրոլուցիայի ընթացքում

վերածվել է ոչ միայն ազդեցութեան գոտու, այլև բազմաբևեռ աշխարհակարգի ձևավորման կարևոր տարածաշրջանային հարթակի:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Воробьев, Иван Николаевич и Киселев, Валерий Александрович. О формировании военной доктрины Российской Федерации 21 века. «Вестник Академии военных наук» № 1 2012, стр. 40. //www.avnrf.ru/index.php/publikatsii-otdelenij-avn/nauchnykh-otdelenij/voennogo-iskusstva/245-o-formirovanii-voennoj-doktriny-rossijskoj-federatsii-21-veka Վերջին այց` 29.01.26
2. «Доктрина Козырева» <https://studfile.net/preview/11653991/page: 20/>. Последний визит: 20.12.2025.
3. Сергеев И. «Военная доктрина и реформирование Вооруженных Сил Российской Федерации». <https://flot.com/today/ref5.htm>. Последний визит: 20.12.2025.
4. «Как менялась Концепция внешней политики России». Редакция сайта ТАСС, 31 марта 2023, 15:471 <https://tass.ru/info/17418381>. Последний визит: 20.12.2025.
5. «Концепция внешней политики Российской Федерации». 15 июля 2008 года 12:40, <http://kremlin.ru/acts/news/785>. Последний визит: 01.12.2025.
6. «Основные положения военной доктрины РФ». <https://studfile.net/preview/17181451/>. Последний визит: 20.12.2025.
7. «Президент утвердил новую редакцию Военной доктрины РФ Она остается оборонительной и учитывает новые угрозы, в том числе связанные с Украиной». Редакция сайта ТАСС, 26 декабря 2014, 16:49, <https://tass.ru/armiya-opk/1674958>. Последний визит: 01.12.2025.
8. «Путин утвердил новую Концепцию внешней политики России: Российская Федерация не считает себя врагом Запада, не изолируется от нег». <https://burkprf.ru/?p=38018>. Последний визит: 20.12.2025.
9. «Становление сетевой дипломатии в России в 1996-2013 годах Валерия Булва». Атташе МИД России, кандидат исторических наук, <https://interaffairs.ru/jauthor/material/3093>. Последний визит: 01.12.2025.
10. ТАСС-ДОСЬЕ. 16 декабря 2015 года президент РФ Владимир Путин подписал указ о приостановлении действия договора о зоне свободной торговли СНГ в отношении Украины, <https://tass.ru/info/2534020>. Последний визит: 01.12.2025,
11. «Указ Президента Российской Федерации от 14 сентября 1995 года № 940 «Об утверждении Стратегического курса Российской Федерации с государствами - участниками Содружества Независимых Государств»». 1 <https://yeltsin.ru/archive/act/41879/>. Последний визит: 20.12.2025.
12. «Указ Президента Российской Федерации от 05.02.2010 г. № 146 О Военной доктрине Российской Федерации». <http://www.kremlin.ru/acts/bank/30593>. Последний визит: 20.12.2025.
13. "Online Analysis 6th April 2023 Russia's new foreign-policy concept: the impact of war Dr Nigel Gould-Davies Senior Fellow for Russia and Eurasia". <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2023/04/russia-new-foreign-policy-concept-the-impact-of-war/?utm>. Последний визит: 01.12.2025.
14. "President Donald J. Trump Signs Historic Peace Agreement at USIP Headquarters". <https://www.usip.org/publications/2023/05/what-you-need-know-about-russias-new-foreign-policy-concept?utm>. Accessed: 01.12.2025.

WORKS CITED

1. «Doktrina Kozyrewa, [Kozyrev doctrine]. Available at: <https://studfile.net/preview/11653991/page:20/>. (in Russian)
2. Kak menyalas' Konceptsiya vneshney politiki Rossii [How Russia's Foreign Policy Concept Has Changed – TASS Editorial Staff]; Redakcia sayta TASS, 31 Marta 2023, 15:471 Available at: <https://tass.ru/info/17418381> March 31, 2023. (in Russian)
3. Konceptsiya vneshney politiki Rossiyskoy Federacii 15 iyulya 2008 goda, [Foreign Policy Concept of Russian Federation of July 15, 2008] Available at: <http://kremlin.ru/acts/news/785>. (in Russian)
4. Osnovnye polozeniya woennoy doktriny RF [Main Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation]. Available at: <https://studfile.net/preview/17181451/> (in Russian)
5. «Sergeew, Igor "Woennaya doktrina i reformirovanie Woorujennyx Sil Rossiyskoy Federacii" [Military Doctrine and the Reform of the Armed Forces of the Russian Federation]. Available at: <https://flot.com/today/ref5.htm>, (in Russian)
6. «Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federacii ot 14 sentyabrya 1995 goda № 940 «Ob utverjdenii Strategicheskogo kursa Rossiyskoy Federacii s gosudarstwami-uchastnikami Sodrujestva Nezawisimyh Gosudarstw, ["Decree of the President of the Russian Federation No. 940 of September 14, 1995, 'On Approving the Strategic Course of the Russian Federation with the Member States of the Commonwealth of Independent States'."]. Available at: <https://yeltsin.ru/archive/act/41879/> (in Russian)
7. Westnik Akademii woennyx nauk General-mayor w otstawke I.N.Vorobyov, doctor woennyx nauk, professor; polkownik W.A.Kiselew, doctor woennyx nauk, professor, [Bulletin of the Academy of Military Sciences – Major General (Ret.) Vorobyov, Ivan, Doctor of Military Sciences, Professor; Colonel Kiselev, Valery, Doctor of Military Sciences, Professor]. Available at: www.avnrf.ru/index.php/publikatsii-otdelenij-avn/nauchnykh-otdelenij/voennogo-iskusstva/245-o-formirovanii-voennoj-doktriny-rossijskoj-federatsii-21-veka (in Russian)

CONCEPTUAL AND DOCTRINAL DOCUMENTS OF RUSSIA'S FOREIGN POLICY TOWARD THE SOUTH CAUCASUS (1991–2023)

ARTYOM POGHOSYAN

*Military Academy named after Vazgen Sargsyan
of the Ministry of Defense of the Republic of Armenia,
Deputy Commandant, Colonel,
National Academy of Sciences of the Republic of Armenia,
Institute of Oriental Studies, Ph.D. Student,
Yerevan, the Republic of Armenia*

The aim of this article is to substantiate the argument that, in the modern geopolitical context, there is an objective need for a comprehensive reassessment and a certain transformation of the foreign policy relations of the Russian Federation with the South Caucasus. The study of current directions of Russia's foreign policy in the South Caucasus is particularly relevant in the context of the ongoing transformation of the balance of power in the region. This article provides a fresh analysis of the main conceptual directions of the Russian Federation's foreign policy, as well as the political, economic, and strategic levers Moscow uses in its relations with the countries of the South Caucasus.

The objectives of the research are:

1. to clarify the key principles of Russia's foreign policy with updated justifications, and to outline its potential directions for further development and possible transformations.
2. to trace the dynamics of the Russian Federation's foreign policy through an analysis of fundamental documents: "The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation" and the "Military Doctrine", as well as to examine the priorities of its foreign policy in the South Caucasus region.

For the purposes of the study, a number of scientific methods accepted in the fields of political science and international relations were employed, in particular analytical, comparative, historical-political, and systemic approaches, as well as content analysis, among others.

The paper substantiates the theoretical approaches accepted in the fields of political science and international relations and analyzes official documents of the foreign policy of the Russian Federation, strategic concepts, academic publications, and expert assessments. Both domestic and foreign sources were used in the course of the research, which made it possible to comprehensively analyze Russia's foreign policy in the South Caucasus.

Key words: *Russia, concept, South Caucasus, strategy, cooperation, foreign policy, doctrine.*

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ДОКУМЕНТЫ И ПОДХОДЫ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РОССИИ В ОТНОШЕНИИ ЮЖНОГО КАВКАЗА (1991-2023)

АРТЁМ ПОГОСЯН

*соискатель Института востоковедения Национальной академии наук
Республики Армения, заместитель начальника Военной академии
им. Вазгена Саргсяна Министерства
обороны Республики Армения, полковник,
г. Ереван, Республика Армения*

Цель данной статьи — показать, что в современных условиях существует необходимость переоценки и некоторой трансформации внешнеполитических отношений Российской Федерации с Южным Кавказом. Изучение современных направлений внешней политики России на Южном Кавказе особенно актуально в контексте продолжающегося процесса трансформации баланса сил в регионе. В статье по-новому рассматриваются основные концептуальные направления внешней политики Российской Федерации, а также политические, экономические и стратегические рычаги, которые Москва использует в отношениях со странами Южного Кавказа. Основные задачи исследования:

1. разъяснить основные положения внешней политики России с новыми обоснованиями, представить направления ее дальнейшего развития и возможные изменения;
2. проследить динамику развития внешней политики Российской Федерации путем анализа основополагающих документов: «Концепции внешней политики Российской Федерации» и «Военной доктрины» а также изучение приоритетов внешней политики в регионе Южного Кавказа.

В ходе работы был применен ряд научных методов, принятых в области политологии и международных отношений. В частности, аналитический, сравнительный, историко-политический систематический подход, метод контент-анализа и др.

В работе обоснованы теоретические подходы, принятые в области политологии и международных отношений, а также проанализированы официальные документы, стратегические концепции, научные публикации и экспертные оценки внешней политики Российской Федерации. В ходе исследования использовались как отечественные, так и зарубежные источники, что позволило всесторонне проанализировать особенности внешней политики России на Южном Кавказе в контексте меняющегося баланса сил в регионе.

Ключевые слова: *Россия, концепция, Южный Кавказ, стратегия, сотрудничество, внешняя политика, доктрина.*